Albinas KUNCEVIČIUS

STALGIONIŲ IR MYKOLIŠKIŲ (TADARAVO) PILKAPYNŲ TYRINĖJIMAI 1998 M.

1998 m. vasario mėn. KPC archeologai atliko Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos Dieveniškių pasienio užkardos dalies archeologinius žvalgymus. Tai apie 21 km ruožas. Šioje atkarpoje, kur jau buvo atliekami ir sienos žymėjimo darbai, apie 2 km į ŠV nuo Stalgionių kaimo, Poškonių girininkijos, Stalgionių miške (Švenčionių r.), aptiktas 1 pilkapis Lietuvos Respublikos pusėje ir dar kitas, patenkantis į Baltarusijos Respublikos pusę. Taip pat neaiškioje situacijoje atsidūrė ir vadinamieji Tadaravo pilkapiai (AR–161). „Lietuvos TSR kultūros paminklų sąraše" Mykoliškių (Tadaravo) pilkapiai buvo paskelbti Lietuvos respublikinės reikšmės archeologijos paminklu. KVAD suradus lėšų, nuspręsta tuos pilkapius, kurie bus sunaikinti įrengiant pasienio juostą, ištirti. Žvalgomieji minėtųjų pilkapynų tyrinėjimai atlikti 1998 m. vasarą.

STALGIONIŲ PILKAPIAI

Pilkapis Nr. 1. Sampilo skersmuo apie 9 m (R–V kryptimi) ir apie 8,5 m (Š–P kryptimi), jo aukštis apie 0,9 m. Pilkapio sampilo PR ketvirtyje buvo apie 1,3×1 m, o PV ketvirtyje apie 1,5×1,6 m dydžio, iki 0,5 gylio duobės. Pilkapio Š išorėje pastebimi akmenys: apie 1×0,8 m, 0,6×0,7 m dydžio rusvo granito akmenys – buvusio, bet jau išstumdyto akmenų vainiko likučiai. Sampilo R pakraštyje, apie 0,2–0,3 m gylyje, taip pat aptikta pavienių nedidelių akmenų. Apie 1,2 m į Š nuo pilkapio sampilo centro, apie 0, 5 m gylyje, atsidengė apie 0,8 m (Š–P kryptimi) ir apie 0,5 m (R–V kryptimi) dydžio, iki 0,22–0,3 m gylio degintinio kapo vieta. Iš aplinkinio gelsvai pilko smėlio ji išsiskyrė itin juoda, labai smulkiais pavieniais degintiniais kauliukais ir degėsiais. Kapo duobės forma – kiek ištęstas ovalas, kurio ilgis apie 1 m (P–Š kryptimi), plotis apie 0,7 m, gylis 0,3 m. Kape degintinių kauliukų labai mažai, jie pabarstyti nedideliame, apie 0,6×0,3 m plotelyje. Kapo centre sudėti žirgo aprangos daiktai. Ant sudegusių papiltų kauliukų viršaus gulėjo 3 geležinės, keturkampės diržo sagtelės. Po kaulais viena ant kitos padėtos

2 apdegusios balnakilpės, išlenkta pamina, keturkampe kilpele viršuje diržui įverti. Po kilpomis gulėjo geležiniai dvinariai žąslai dvigubomis grandimis. Pilkapis, sprendžiant iš jo formos, laidosenos ir radinių, yra iš I tūkst. pab. bei II tūkst. pr.

Stalgionių pilkapis Nr. 2 buvo ant miško keliuko iš Baltarusijos į Stalgionių kaimą. Jis sunaikintas pasienio įrengimo darbų metu. Išliko tik sampilo vakarinis pakraštys.

MYKOLIŠKIŲ (TADARAVO) PILKAPIAI

Pilkapynas yra Baltarusijos teritorijoje, 20 m į P nuo Baltarusijos–Lietuvos sienos, abipus buvusio kelio Dailidės–Tadarava, miške. Pilkapyne suskaičiuota 12 pilkapių. Pilkapiai 1–3 yra į Š nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas ir anksčiau kai kada buvo laikomi kaip esantys Lietuvos teritorijoje. Pilkapyne ištirtas vienas pilkapis (Nr. 3).

Pilkapis Nr. 1 yra arčiausiai Baltarusijos–Lietuvos sienos, nuo jos į P nutolęs per 20 m. Jis 9,5 m skersmens, 0,7 m aukščio, apjuostas grioviu, apaugęs kelių dešimčių metų senumo lapuočiais medžiais.

Pilkapis Nr. 2 yra 30 m į P nuo Baltarusijos–Lietuvos sienos, 6 m į P nuo pilkapio Nr. 1, į Š nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas. Jis 7,5 m skersmens, 0,9 m aukščio, apaugęs lapuočiais medžiais. Pilkapio centre sukastas keturkampis 2×2 m dydžio, iki 0,3 m aukščio kapčius, į kurį giliai įkastas metalinis geodezinis reperis.

Pilkapis Nr. 3 yra 35 m į P nuo Baltarusijos–Lietuvos sienos, 28 m į PV nuo pilkapio Nr. 1, 20 m į V nuo pilkapio Nr. 2, 6 m į P nuo pilkapio Nr. 1, 10 m į Š nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas, į V nuo buvusio miško keliuko, vedusio iš buvusio kelio Dailidės–Tadaravas į Lietuvos teritoriją. Jis 6 m skersmens, 1 m aukščio, apaugęs jaunomis ir kelių dešimčių metų eglėmis. Pilkapio centre, iškart po miškožemiu, 5 cm gylyje, gelsvame supiltame smėlyje, apie 50×50 cm dydžio plotelyje, aptiktas degintinis žmogaus kapas su įkapėmis: 2 geležiniais įmoviniais ietigaliais, geležiniu pentiniu siauraašmeniu kirviu, geležiniu įtveriamuoju peiliu, geležine yla, žalvariniu pincetu ir žalvariniu apkalu. Pilkapis, sprendžiant pagal jo formą ir įkapes, datuotinas I tūkst. pab. – II tūkst. pr.

Pilkapiai Nr. 4–12 yra į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas ir visuomet buvo Baltarusijos teritorijoje (išskyrus nesusipratimą su tarybinių laikų paminkline lenta, skelbiančia, kad būtent P pilkapyno dalis priklauso Lietuvai – šios lentos betoninis stulpas čia stovi iki šiol).

Pilkapis Nr. 4 yra 1 m į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas. Jis 9 m skersmens, 1 m aukščio, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis.

Pilkapis Nr. 5 yra į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas, priešais buvusį miško keliuką, vedusį į šį kelią iš Lietuvos teritorijos. Jis 5 m skersmens, 0,8 m aukščio, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis. Š sampilo pusė nukasta tiesiant kelią Dailidės–Tadaravas.

Pilkapis Nr. 6 yra 10 m į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas, 5 m į P nuo pilkapio 5. Jis 10 m skersmens, 0,2 m aukščio, labai išplokštintas ankstesnių arimų, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis.

Pilkapis Nr. 7 yra į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas į R nuo pilkapio 5. Jis 9 m skersmens, 0,7 m aukščio, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis. Š sampilo pusė nukasta tiesiant kelią Dailidės–Tadaravas. Į R nuo šio pilkapio sampilo buvusio kelio šalikelėje stovi įkastas tarybinių laikų paminklinės lentos betoninis stulpas.

Pilkapis Nr. 8 yra 10 m į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas. Jis 8 m skersmens, 0,3 m aukščio, labai išplokštintas ankstesnių arimų, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis.

Pilkapis Nr. 9 yra 23 m į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas, 23 m į V nuo kelio Mikališkės–Puščia. Jis 8 m skersmens, 0,3 m aukščio, labai išplokštintas ankstesnių arimų, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis.

Pilkapis Nr. 10 yra 33 m į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas, 15 m į V nuo kelio Mikališkės–Puščia, 4 m į P nuo pilkapio 9. Jis 10 m skersmens, 1 m aukščio, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis.

Pilkapis Nr. 11 yra 30 m į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas, 5 m į V nuo kelio Mikališkės–Puščia, 4 m į R nuo pilkapio 10. Jis 10 m skersmens, 1,1 m aukščio, apaugęs tankiomis jaunomis eglaitėmis.

Pilkapis Nr. 12 yra 42 m į P nuo buvusio kelio Dailidės–Tadaravas, 3 m į R nuo kelio Mikališkės–Puščia. Jis 10 m skersmens, 1,3 m aukščio, apaugęs jaunomis eglaitėmis.

Albinas KUNCEVIČIUS

Exploration of Stalgioniai and Mykoliškės (Tadaravas) barrow cemeteries in 1998

The archaeologists of Vilnius University explored barrow No 1 in Stagioniai barrow cemetery (Švenčionys district). There a cremation was found. In the centre of the cremation some items of a riding gear were found. The burial is dating from the end of the 1st century to the beginning of the 2nd century.

Aleksiejus LUCHTANAS

VARLIŠKIŲ PILKAPYNO TYRINĖJIMAI

1998 ir 1999 m. buvo ištirta 10 pilkapių Varliškių pilkapyne. Tyrinėjimai buvo atliekami vykdant miško kvartalinių linijų ardomų pilkapynų tyrimų programą.

Varliškių pilkapynas yra Trakų r., Vievio sen., Kaišiadorių miškų urėdijos Vievio girininkijos miške, 60 ir 61 kvartaluose, apie 550 m į ŠV nuo geležinkelio Vilnius–Kaunas, apie 250 m į PR nuo Varliuko ežero R kranto, abipus kelio Vievis–Baltamiškė. Varliškių pilkapyne pilkapiai 6–28 m skersmens, 0,3–2,5 m aukščio. Dalį jų apardė aukštos elektros įtampos linija, miško kvartalinė linija bei kelias Vievis–Baltamiškė.

Varliškių pilkapynas, senoje archeologinėje literatūroje vadinamas Orliškėmis, žinomas nuo XIX a. pab. 1889 m. 4 pilkapius ištyrė E. Volteris, 1986 m. 1 pilkapį ištyrė TIM (vadovė I. Senulienė). Rasta degintinių kapų ir apie 30 VIII–IX a. datuojamų radinių.

Visi 1998 ir 1999 m. tirti pilkapiai buvo apaugę eglėmis, pušimis, ąžuolais, apardyti ūkinės veiklos metu.

Pilkapis Nr. 1 (48) buvo R pilkapyno dalyje, didesnę jo R pusę nuardė miško kvartalinė linija. Pilkapio sampilas apie 11 m skersmens, 0,8 m aukščio, suplokštėjęs, su mėgėjiškų kasinėjimų duobe centre, apjuostas užslinkusiais 0,3–1 m gylio, iki 2 m pločio grioviais. Pilkapio V dalyje, 87 cm gylyje, įžemyje po sampilu, aptiktas nesuardytas 18 cm skersmens visiškai apvalus degintinis kapas be jokių įkapių. Matyt, kapas buvo įrengtas kažkokiame